

Nordens kristnande och ikonen Synaxis av Nordens helgon

Introduktion

Man glömmer ofta bort att kristen tro kom till Norden före den stora schismen mellan väst- och östkyrklig kristenhet. Detta innebär att kyrkogrundare, missionärer och martyrer som verkade i Norden före 1054 betraktas som heliga personer även i den Ortodoxa kyrkan. Man får dock inte betrakta schismen 1054 som något "magiskt årtal" då nåden upphör i den västliga kyrkan. Medvetenheten var nog inte alltid så stor om vad som hade hänt mellan öst och väst i Norden. Kanske kan man dock använda år 1080 som en möjlig gräns där

Rom gör ett försök att informera den svenska kyrkoprovinsen om vad som gäller när man lyder under deras jurisdiktion.

Denna artikel kommer först att redogöra kort för Sveriges kristnande och sedan även nämna något om kristnandet i övriga nordiska länder. Ikonen med de Nordiska helgonen kommer sedan att förklaras och en lista med helgonen på ikonen presenteras. Sist finns en lite utförligare levnadsbeskrivning av vart och ett av helgonen på ikonen.

Sverige

Sveriges kristnande var en flerhundraårig process genom vilken olika delar av dagens Sverige gick över till kristendomen. Delarna tog del av kristendom via handelsresor och präster/misionärer från öster (Bysans-Novgorod), de brittiska öarna och Tyskland (Hamburg-Bremens stift). Vi kan särskilja sex olika regioner med olika historik:

- Skåne
- Västergötland
- Norrland
- Svealand
- Öland med omnejd
- Småland

De tidigaste källorna till mission är berättelserna om Ansgar, men den församling han grundade i Birka 829 upphörde redan efter några decennier. Bestående kristnande skedde tidigare i Skåne (som då var del i Danmark) och Götaland än i Svealand. Tidiga spår av kristet gravskick har återfunnits i Varnhem i Västergötland från början av 900-talet, där kristendomen blev beständig. I Svealand finns spår av tidiga kristna gravar dels i Birka på 800-talet, dels i Västmanland på 900-talet. Även i Norrland har spår återfunnits (i Ångermanland) från senast år 1000.

Den förste svenske kung som skall ha döpts var Erik Segersäll, men han återgick till asatron och det var först hans son Olof Skötkonung (döpt i Västergötland 1008 enligt traditionen) som verkligen höll sig till den nya läran. Trots att många svear gick över till kristet gravskick fortsatte de härskande ätterna att parallellt utöva hedniska riter ännu en tid, om man skall sätta tilltro till de på 1200-talet nedskrivna berättelserna om kung Blot-Sven, som skall ha tagit makten i Uppsala på 1080-talet men dräptes. Det är oklart vid vilken tidpunkt som landet kan sägas vara fullt kristet. Folketro levde kvar parallellt med kristendomen, och samerna kristnades inte förrän sent i historien, främst på 1800-talet, trots många tidigare försök till tvångskristnande.

Kristendom infördes i Sverige utan erövring och våld utifrån, men genom mission och sannolikt genom kontakter med kristna under vikingarnas resor och införsel av slavar både från öst och väst. Till exempel tjänstgjorde vikingar som livvakt åt den Bysantinske kejsaren. Emellertid blev några missionärer martyrer vid mötet med nordborna. Efter kungens omvändelse genomdrevs kristnandet dessutom uppifrån som en av kungen initierad själv-europeisering av riket, genom flera parallella processer: dels genom att förkristna kultplatser, gravskick, traditioner och sedvänjor kläddes i kristen dräkt eller förbjöds, dels genom att helt nya kristna tankesätt infördes och sedvänjor påbjöds av kungen, och

dels genom att under 1100- och 1200-talet organisera samhället i socknar och stadsförsamlingar med var sin kyrka. Perioden från 800-talet till mitten av 1000-talet så kan man alltså tala om kristen mission från tre håll, från Tyskland och stiftet Hamburg Bremen, från de brittiska öarna via missionärer till Norden och hemvändande vikingar från Österland.

År 1080 framstår dock som en avgörande gräns i Sveriges dokumentariska historia. Påven Gregorius VII kontaktade nordiska makthavare för att utveckla sina universalkyrkliga preferenser. I brevet bad Påven att "Svearnas ärofulle konung" skulle sända en biskop eller annan väl skickad präst till Rom för att denne skulle få orientering om de apostoliska riktlinjerna för den fortsatta kyrkoutvecklingen i Sverige. Påven försöker alltså utmanövrera Hamburg-Bremen stiftets anspråk på styre av de nordiska länderna. Med detta brev sätter Påven punkt för Hamburg-Bremen missionens direkta överordning över kyrkolivet norr om Europa. Fram till denna tidsepok kan man säga att tysk mission från Hamburg-Bremen kommit att konkurrera ut tidigare engelska och bysantinska influenser och kom att dominera. Nu flyttas alltså den kyrkliga makten från Hamburg-Bremen till Rom.

Med kristendomen följde europeisk medeltida kultur, där krönta kungar, stenbyggnader och latinsk skrivkonst är tidiga tecken. Den förhistoriska järnåldern och vikingatiden anses därför ha sitt slut kring år 1050 i Norden. Senare exempel på samhällsbetydelse var frigivande av trälar, mer detaljerade lagar i riktning mot ett rättssamhälle och spridande av europeisk bildning via kloster.

Enligt Helige Rimberts berättelse *Vita Anskarii* ska sändebud från svearna ha framfört till den frankiske kejsaren Ludvig den fromme att det bland deras folk fanns de som önskade övergå till den kristna religionen och inbjudit honom att sända lämpliga predikanter. Enligt Adam av Bremen sändes 829 benediktinermunken Ansgar till nuvarande Sverige och mottogs väl av sveakungen Björn. Vid ankomsten begav sig Ansgar först till kungsgården vid Hovgården på Adelsö för att få kungens tillstånd att verka i Birka. Där grundade Ansgar sedan en kristen församling. Kung Björns rådgivare Herigar ingick i Ansgars första församling på Birka, och är den förste nämnde svensken som blev kristen.

Till missionsbiskop för sveaväldet utsågs 832 en släkting till

Ansgars uppdragsgivare Ebo vid namn Gautbert, som grundade en kyrka i Birka. De troendes antal skall ha ökat under Gautberts första tid, men kring år 845 tvingade det asatroende folket Gautbert med följe att fly ur riket, och prästen Nithard dödades. År 852 återkom Ansgar, och fann sin församling i upplösning, men återupprättade den och byggde ett kapell på mark som kung Olof skänkte. Två kyrkklockor sändes till Birka av abboten i klostret Fulda i nuvarande tyska Fulda, men det är okänt om de kom till användning. Erimbert, Gautberts systerson, får ansvar för missionsverksamheten, som dock begränsas till Birka, och avstannar efter Ansgars död.

Även om korsmycken i gravar visar att några var kristna till sin död fortsatte emellertid svearna att dyrka sina nordiska gudar, och Ansgars bidrag till Sveriges kristnande var inte bestående. Unni, ärkebiskop av Bremen, anlände till Birka 935 eller 936, men fann inga spår av missionen.

I det äldsta missionsskedet, under 900- och 1000-talen, byggde stormän i Skandinavien, exempelvis Skåne, Västergötland och sannolikt Ångermanland (Torsåker), kyrkor på sina gårdar. Mot slutet av 1000-talet och under 1100-talet utövades därefter en mer aktiv kyrklig ledning, vilket bland annat yttrade sig i upprättandet av stift. Som det äldsta stiftet i Sverige räknas Skara stift som fick sin förste biskop 1014 med biskop Thurgot, som formellt omfattade hela Götaland och mer såsom missionsstift.

Sverige erkändes genom kung Inge den äldre av påve Gregorius VII år 1080, och i ett påvligt dokument från 1120 nämns en rad orter som biskopssäten: Skara, Linköping, Eskilstuna, Strängnäs, Sigtuna och Arosa (Västerås eller möjligen Östra Aros/Uppsala), med ansvar för stift med liknande struktur som de gamla lagsagorna. Stenkyrkor på flera av dessa orter har daterats till 1100-talet. Under denna period byggde skandinaviska kungar «maktkyrkor» på strategiskt viktiga kungsgårdar, och sannolikt kan det även ha skett i Östergötland, Hälsingland och på Gotland och vi kan säga att den kyrkliga verksamheten till fullo hör till den Romersk-katolska kyrkans sfär efter 1080. Norden blev 1104 självständigt med ärkebiskop i Lund. 1164 blev Sverige kyrkoprovins med ärkebiskop i Uppsala under den Romersk-katolska kyrkan och allt bysantinskt inflytande avstannar förutom på Gotland.

Merparten av svenska runstenar restes under 1000-talet, sannolikt för att många ville visa att de hade lämnat den hedniska religionen bakom sig. Runstenarna var särskilt vanliga i Uppland, och bär ofta det kristna korset och ibland finns också kristna böner som «Gud hjälpe hans ande». På vissa stenar i bl.a. Västergötland finns liljemönster som pekar på tydliga bysantinska influenser (liljestenar) och mission från Öst.

Danmark

Missionärer från Tyskland skickades till Danmark med uppgift att kristna danskarna. Kungen Harald Blåtand, son till Gorm den gamle och drottning Tyra, förklarade Danmark kristet år 960 e.Kr genom att resa en runsten. Omkring 990 byggdes en stavkyrka i Lund och hela det medeltida Danmark anses ha antagit kristendomen senast vid 1000-talets mitt. Då konsoliderades också den danska kyrkans organisation. Som kristen kung fick man en helt ny makt. Kungen förklarades som "Guds nåde" och kunde styra som han ville eftersom han var Guds "röst". Harald såg möjligheterna i sitt eget land men att kristna landet betydde också bättre gemenskap med den mäktiga kejsaren i Tyskland.

Norge

Olav Tryggvason växte upp i exil i Gårdarike, dåtidens Ryssland i tjänst hos Vladimir I av Kiev och blev kung i Norge år 995 samma år som han döptes i England och gjorde sig känd genom att genomdriva kristendomen i delar av landet med hot och våld. Han var gudfar åt Olof den helige. Olav stupade i slaget vid Svolder år 1000 i strid med Sven Tveskägg och Olof Skötkonung.

Finland

Finnarnas första kontakter med kristendomen verkar ha kommit österifrån, eftersom några begrepp inom kristendomen är slaviska lånord i finskan. Men snart verkar påverkan västerifrån ha fått försteg. Övergången till ett nytt gravskick ägde rum på Åland omkring år 1000, i egentliga Finland och i Tavastland mellan 1150 och 1200 samt i Karelen så sent som omkring år 1300.

Man har traditionellt ansett att den svenske kungen Erik organiserade ett fälttåg till Finland under andra hälften av 1150-ta-

let för att med våld kristna finnar. Uppgifterna i sak är mycket knapphändiga. De berättar att den svenske kungen samlade en här och drog till Finland. Enligt traditionen erbjöd han de hedniska finnarna att anta kristendomen men när detta avvisades besegrade han dem i ett stort slag. Erik återvände därefter hem men satte biskop Henrik att ordna de kyrkliga förhållandena. Denna tradition nedtecknades på 1270-talet. Enligt finsk folktradition var Henrik engelsman och biskop i Uppsala. Han började med att döpa de överlevande hedningarna i Kuppis källa i Åbo. Redan sin första vinter i Finland dödades Henrik av en av de omvända, Lalli, som slog ihjäl biskopen på det istäckta Kjulo träsk. Det skulle också kunnat vara så att korståget mot Finland på 1150-talet var för att förhindra att den Ortodoxa kyrkan skulle få dominans i området. Kanske var korståget motiverat av att omvända finnar till den Romersk-katolska kyrkan.

Enligt en påvlig bulla utfärdad av påven Innocentius III 1216 hade den svenske kungen Knut Eriksson ordnat flera krigståg för att stärka svenskarnas ställning i Finland. Den svenske kungen Erik Knutsson fick påvens välsignelse för sina anspråk och Finland blev uttryckligen ett svenskt missionsområde. Svenskarna hade dock inget inflytande ända bort till Karelen utan furst Jaroslav av Novgorod bedrev korståg i Tavastland vintern 1226–1227 för att omvända invånarna till den ortodoxa tron. Tavasterna i sin tur härjade Karelen året efter.

Möjligtvis ombedd av biskop Tomas utställde påven Gregorius IX år 1229 sitt apostoliska beskydd över Finland och påbjöd dessutom en handelsblockad mot Novgorod. I Tavastland skedde ett uppror mot den kristna missionen vintern 1236-1237, möjligtvis med stöd från Novgorod eller Karelen. I december 1237 utfärdade påven en korstågsbulla som riktade sig mot detta uppror av "hedningar" (dvs ortodoxt kristna).

Enligt Novgorodkrönikan invaderade en skandinavisk här floden Nevas mynning 1240. Den novgorodiske fursten Alexander Nevskij gick till anfall och slaget inleddes på morgonen den 15 juli 1240. Enligt krönikan led fienden stora förluster och retirerade. Fursten Alexander blev sedermera helgonförklarad av den Ortodoxa kyrkan.

Island

Vad gäller Island så var den första kända missionären till ön en tysk missionär, Friedrich. Han ska ha vistats på Island åren 981-986. Olav Tryggvason skickade missionären Thangbrandr till ön. Religionsfrågan kom så upp på alltinget år 1000. De kristna på ön valde Hall Torstensson som företrädare, medan hedningarna valde goden (en lokal hövding med prästliga funktioner) Torgeir Torkelsson som företrädare. Då Hall frånsade sig uppdraget fick Torgeir ensam fatta beslut om vilken religion Island skulle erkänna sig till. Till mångas förvåning valde Torgeir att alla islänningar skulle vara kristna och låta sig döpas, men att tre undantag skulle finnas. Det skulle fortfarande vara tillåtet att sätta ut barn i skogen, att äta hästkött och att dyrka de hedniska gudarna i smyg. På detta sätt skedde religionsskiftet på Island utan våld.

Ikonen Synaxis av Nordens helgon

Som vi alltså noggrant understrukt så framstår 1080 som en avgörande gräns i Sverige där nordiska makthavare väljer att orientera kyrkan mot Rom. Utifrån detta årtal kan det därmed anses rimligt att de nordiska länderna efter 1080 i huvudsak kan anses tillhöra den Romersk-katolska kyrkovärlden och att vi bör vara försiktiga med att lista personer som man under tidig svensk medeltid ansåg som heliga såsom helgon erkända av den Ortodoxa kyrkan. Dock bör nog vi nog tänka oss en mjuk övergång på cirka 50 år (dvs. en generation).

Vi har under lång tid velat beställa en samlingsikon med de nordiska Ortodoxa helgonen. Vi har diskuterat namnet på ikonen och till slut enat oss om att "Synaxis av Nordens helgon" bäst återger vad vi åsyftar. På ikonen finns alla helgon skildrade som funnits före schismen mellan öst och väst i Norden. Ikonen är målad i ett av våra kloster i Grekland, Heliga Änglarnas kloster i Afidnai, Athen.

Något vi diskuterat flitigt är hur vi ska dra en gräns för vilka helgon som ska inkluderas bland Nordens helgon som till exempel om helgon verksamma i Karelen ska vara med. Vi har dock till slut valt att ta med några helgon från detta område som har inflytande på nutida Ortodox fromhet i Norden.

I något fall har vi valt att inte måla ett helgon pga helgonberättelsens legendariska status, som med Helige Grigorij som återfinns i vissa ryska helgonlängder (Magnus II, konung av Sverige +1371). Enligt berättelse ska han efter en stor storm på sjön Ladoga räddadats av munkarna på Valamo och konverterat till den ortodoxa kyrkan och erhöll den heliga skemamunksvigningen, med det nya namnet Grigorij och dog kort senare. Problemet med helgonberättelsen är att alla andra nordiska historieskrivare säger att kung Magnus dog efter en skeppsförlisning utanför Norges kust, vilket gör Valamo berättelsen svårbedömd.

Vi har också velat att ikonerna ska ha kännetecken från Norden, därav att vi låtit helgonen hålla i en norsk stavkyrka och de står på en förenklad karta över Norden med nordiska granar och en källa, eftersom källor sprungit upp på flera ställen där de nordiska helgonens relikier placerats och många helgon döpte i källor.

Följande 35 helgon finns med på ikonerna:

1a) Helgon med svensk anknytning i den ortodoxa helgonlängden

- Helige Ansgar, (+865), missionär från Tyskland och apostel för Sverige och Danmark, festdag 3 februari.
- Helige Nithard, (+845), missionär från Tyskland, präst under den Helige Ansgar, Sveriges förste kände martyr, festdag 4 februari.
- Helige Gautbert, (+874), biskop av Birka, tvingades fly i samband med Nithards martyrium, blev biskop av Osnabrück, festdag 13 februari.
- Helige Ulfrid (Wulfrid, Wolfred), (+1028), missionär och martyr från England, festdag 18 januari.
- Helige Sigfrid, (+ cirka 1050) med martyrererna Unaman, Sunaman och Vinaman, missionär från England, Sveriges skyddspatron, festdag 15 februari.
- Heliga Anna (Ingegärd), (+ 1050), Olof Skötkonungs dotter, festdag 10 februari.

1b) Svenska helgon i folklig tradition

- Helige biskopen Unni, (+ 936), Västergötlands apostel, martyr, festdag okänd.
- Heliga Signhild, (+första hälften av 1000-talet), Ålands apostel, festdag 24 september.
- Helige Biskop Stenfinn, (+cirka 1060), biskop, martyr och Hälsinglands apostel, festdag 2 juni.
- Helige Adalvard av Skara, (+cirka 1070), undergörare. Skara domkyrkas grundare, Västergötland och Värmlands apostel, festdag 24 september.
- Helige Erik (Ericus eller Hericus), (+ före 1075), martyr. Han utgör den första historiskt belagda inhemska helgonkulten. Festdag okänd.
- Helige Eskil, (+cirka 1080), missionär från England, biskop, martyr, verkade i Södermanland, festdag 12 juni.
- Helige David av Munktorp, (+1082), missionär från England. På Helige Sigfrids inrådan han Västmanland som sitt missionsfält och grundade Sveriges första kloster, festdag 25 juni.
- Helige Botvid, (+1080 eller 1120). Missionär från England, martyr, verkade i Södermanland, festdag 28 juli.
- Helige Bertil (Bartholomeus), okänd levnad, martyr i Västergötland, festdag okänd.
- Helige Sven, okänd levnad, martyr i Västmanland, festdag okänd.

1c) Helgon verksamma i Norden men avlidna i hemland

- Helige Rimbart, (+888), undergörare, Ansgars levnadstecknare, festdag 11 juni.
- Ärkebiskop Unni av Bremen, (+936), biskop, ofta kallad "Nordens tredje apostel", festdag 17 september.
- Ärkebiskop Willibrord (+739), Frisernas apostel, danernas missionär, 7 november.

2a) Helgon av skandinaviskt intresse i den ortodoxa helgonlängden.

- Helige Olav (Olav Haraldsson) (+1030), Norges evige konung, festdag 29 juli.
- Helige Thøger av Vestervig (Danmark), präst (+1067), festdag 24 juni
- Helige William, biskop av Roskilde (+1070 eller 1076?), festdag 3 september.
- Helige Tryfon (+1583), skoltsamernas kristnare, grundare av klostret i Petchenga (Petsamo), 15 december.
- Helige Ionas av Kola (+1589), Tyfons lärjunge, och med honom 50 munkar och 65 lekmän, martyrer, festdag 15 december.
- Helige Arsenij av Konevitsa (+1447), en av Karelens upplysare, festdag 12 juni.
- Heliga Sergej och Herman, Karelens upplysare (+1353?), Valamoklostrets grundare, festdag 28 juli.

2b) Andra skandinaviska helgon i folklig tradition

- Helige Liafdag av Ribe, (+ cirka 980), biskop och martyr på Jylland, Danmark, festdag 3 februari.
- Heliga Sunniva, (+ cirka 990), irisk kungadotter och klostergrundare, Norge, festdag 8 juli.
- Helige Torvald (Kodransson), (senare delen av 900-talet) vittfaren, munk, festdag okänd.
- Helige Hallvard, (+1042/43), martyr, Norge, festdag 15 maj.

2c) Inom en generation efter schismen

- Knut den Helige, (+1086), martyr, Danmark, festdag 10 juli.

Kortfattat om varje helgon

Helige Ulfrid (Wulfrid, Wolfred), martyr, festdag 18 januari

Levnad: Andra häften av 900-1028

Föddes under andra hälften av 900-talet i England. Var först missionär i Tyskland, men kom lik sin landsman Helige Sigfrid av Växjö (död ca 1045) till Sverige runt 1000 under Sveriges förste

kristne konungs regeringstid, Olof Skötkonung (993-1022 [1024?]).

När han genom sin predikan hade omvänt många till kristen tro, tog han sig för att uttala sin förbannelse över en av folkets avgudar vid namn Tor, vars bildstod var uppställd på hedningarnas tingsplats. Samtidigt grep han en yxa och högg stoden i bitar. För att han hade vågat göra detta blev han strax nedstucken och fick mängder av sår, och sände så sin själ, som var värdig martyrkronan, till himlen. De vilda människorna slet sönder hans kropp, och sedan den skändats på flera sätt, dränkte de den i ett kärr.

Helige Ansgar, Biskop, festdag 3 februari

Levnad: 801-865

“Nordens apostel”, föddes den 8 eller 9 september 801 och dog i Bremen den 3 februari 865. Han var en tysk benediktinmunk från Corvey, missionär och ärkebiskop av Hamburg-Bremen vilket då också innefattade Norden. Han utsågs till att sprida den kristna tron först i Danmark och sedan i Sverige efter att kungarna i respektive land bett om missionärer. Ansgar bildade en liten församling på Birka omkring 829–831. Han återvände till Tyskland och reste tillbaka till Birka cirka 851–853 och fick då återupprätta den kristna församlingen igen. De hedniska svenskarna var ännu inte beredda att ta emot kristendomen som en bestående religion. Ansgar återvände till Bremen där han insomnade den 3 februari, då hans minne firas, och gravsattes år 865. Helige Ärkebiskopen Unni av Hamburg fann inga spår av Ansgars församling vid sitt besök i Birka år 935.

Helige Liafdag, biskop av Ribe, festdag 3 februari

Levnad: ?- cirka 980

Den helige Liafdag föddes någon gång på tidigt 900-tal i Friesland och utsågs till den första biskopen i Ribe, Danmark. Han och två andra biskopar skulle stödja missionsarbetet på de danska öarna, i Skåne och i hela Norden. Liafdag blev känd för att göra mirakler. Hans iver, som omvände många hedningar till den kristna tron, fick biskop Liafdag att bli hatad av hedningarna, och de hämnades genom att ta livet av honom runt år 980. En hednisk folkmassa påstods ha dödat honom medan han predikade. Det började hända mirakler vid hans grav.

Helige Nithard, och de med honom, proto-martyr festdag 4 februari

Levnad: ?-845

Benediktinermunk, som blev en följeslagare till helige Ansgar. Efter det att Ansgar åkt hem från Birka till Hamburg 831/32 utsågs Gautbert som missionsbiskop för Svearna (i viking Simon). Ärkebiskop Ebo av Reims delade upp Norden i två delar. Ansgar skulle få ansvar för Danmark och Gautbert för Sverige. Biskop Gautbert och hans medhjälpare utsattes för förföljelser, och i ett våldsamt angrepp mot biskopen dödades dennes släkting Nithard och blev därmed Sveriges förste kände martyr.

Helige Anna av Novgorod, nunna, festdag 10 februari

Levnad: ca 1000-1050

Ingegerd och var dotter till Olof Skötkonung i Sigtuna. Hon gifte sig med fursten Jaroslav av Novgorod och hennes ryska namn var Irina. Hon ägnade sig intensivt åt kyrkan och det religiösa livet och var en inflytelserik rådgivare till sin man. Hon instiftade ett nunnekloster och lät, mot slutet av sitt liv, själv viga sig till nunna när hennes make avlidit och fick då namnet Anna. Hon insomnade den 10 februari 1050 och hennes minne firas av Kyrkan det datumet. Redan under hennes livstid prisades hon för sin dygd och fromhet. Irina födde sju söner och tre döttrar, före hon blev nunna.

Helige Gautbert (tyska: Gauzbert, även Gosbert) festdag 13 februari

Levnad: cirka 800-874

Benediktinermunken och den Helige Ansgars lärjunge Gautbert uppdrogs år 832 av det påvliga sändebudet för att sändas till svearna. Detta skedde året efter att Ansgar hade lämnat Birka. Ebo av Reims bestämde att dela Norden i två delar. Ansgar skulle få ansvar för Danmark och Gautbert Sverige. Gautbert vigdes under namnet Simon till missionsbiskop av Ebo och Ansgar 832. Gautbert färdades så till Birka med sin brorson, prästen Nithard, sannolikt 836. De blev välvilligt mottagna, antagligen av kung Björn, vidareutvecklade Birkas församling, anlade en kyrka och under-

visade. Kring 845 uppstod dock enligt Rimbart ett motstånd mot missionen. Prästen Nithard led martyrdöden och Gautbert och andra kristna fängslades, bestals och fördrevs ut ur landet. Gautbert behöll sina kyrkliga anspråk på Sverige, som missionsbiskop av Birka, men återvände aldrig dit. Biskop Gautbert återvände till det Östfrankiska riket och blev där utnämnd till biskop av Osna-brücks stift där han verkade mellan cirka 845-859. Han dog den 2 februari 874, men av okänd anledning firas han den 13 februari.

Helige Sigfrid (biskop) och hans systemsöner martyrerna Unaman (präst), Sunaman (diakon) och Vinaman (subdiakon), festdag 15 februari

Levnad: 1000-talets första hälft

Munkar från England som skickades som missionärer till Sverige när Olof Skötkonung, Sveriges förste kristne kung, bad om det för att hjälpa till att kristna Sverige. Helige Sigfrid lät bygga en kyrka på platsen som numera har namnet Växjö och räknas som stadens skyddshelgon. På Sigfrids uppmaning antog folket genom beslut på landstinget den kristna läran. Biskop Sigfrid fortsatte sin mission längre norrut i Västergötland. Den Helige Sigfrid torde sedan ha slutat sina dagar i Växjö omkring 1045-1050. Hans systemsöner förkunnade framgångsrikt Evangeliet i området Varend, nuvarande Småland och en större kristen församling bildades i Växjö. Hedningarna överföll dem dock, halshög dem och lade de avhuggna huvudena i ett kar som de sänkte i en sjö. Helige Sigfrid fann efter en uppenbarelse från Gud martyrernas huvuden och skrinlade dem i den kyrkan i Växjö.

Helige Halvard, martyr, festdag 15 maj

Levnad: 1020-1043

Hallvard (med norsk stavning) Vebjørnsson från Huseby i Lier föddes ca 1020 och var kristen sedan barnsben. 1043 då den unge Halvard skulle ta sig över Drammensfjorden i båt, kom en kvinna, som var på flykt från män som beskyllde henne för tjuveri och hon fruktade för sitt liv. Halvard trodde på hennes oskuld och tog med henne i båten. Men förföljarna fick fatt på dem och de beskyllde Halvard för att hjälpa en tjuv och lögnerska. Då Halvard försvarade kvinnan, blev männen rasande. En av karlarna tog

pilbågen och sköt Halvard i halsen. Därefter slog de ihjäl kvinnan och rodde tillbaka till stranden med liken. Kvinnan begravde de vid vattenbrynet, medan de band en kvarnsten runt halsen på Halvards lik och sänkte det i fjorden, men det flöt upp igen med kvarnstenen fäst vid halsen. Detta tog folk som ett tecken på att han var ett helgon.

Halvard blev senare begravd vid Sankt Olavs kapell i Huseby. Det berättas att ett himmelskt ljus strålade över graven och på stranden sprang en helig källa upp. Efter begravningen skedde det flera mirakel vid Halvards grav. Han blev dyrkad som en martyr, främst i sydöstra Norge, då han dog medan han försvarade en oskyldig.

Helige Stenfinnn (Staffan, Simeon), biskop och martyr, festdag 2 juni

Levnad: ?-1060

Hälsinglands apostel. Innan dess verkade han i Uppsala och Sigtuna. Benediktinermunk från Corvey. Vigd till präst och biskop i Bremen. Av namnet att döma var han nordbo.

Från Norrala företog han sig veckolånga resor på hästryggen runt om i Hälsingland och förkunnade den nya läran. Han dristade sig till att förstöra avgudatempel och bildstoder men tvingades fly för de uppretade hedningarna. Dessa hann emellertid upp honom och stenade honom till döds i en skog vid namn Ödmården vid Tönnebroå. Traditionen utpekar platsen till Kapellsten i Skogs socken, där finns ett stort flyttblock som ingår i ett offerkast.

Martyren begravdes vid nuvarande Norrala kyrka och över hans grav restes en stupa, en sorts monument i husform som var byggt av trä.

Helige Rimbart av Hamburg-Bremen, Biskop, festdag 11 juni

Levnad: 830-888

Mest känd är den Helige Rimbart som den Helige Ansgars levnadstecknare. Han var en munk från flanderska Turholt. Han skulle genom sin bön ha stillat havet, skänkt synen åter till en blind och ha drivit ut en ond ande ur kungens son. Adam av Bremen antyder att kungen skall ha varit kung Ludwig. Han hade

medlidande över allas svagheter. Hans särskilda omsorg gällde bespisningen av fattiga och friköpande av fångar. Den helige Rimbert avsomnade 888. Han begravdes utanför S:t Peters kyrkan i Bremen mot öster. Rimbert vördas som ett helgon i synnerhet i Friesland (provins i norra Nederländerna). Efter Ansgar, som anses som den förste aposteln i norr, är Rimbert vördad som andra aposteln i norr i Tyskland, förutom missionären Sigfrid.

Helige Eskil, biskop och martyr, festdag 12 juni

Levnad: ?-ca 1080

Eskil är det ena av Södermanlands två skyddshelgon. Den andra är Helige Botvid som slog sig ned i Botkyrka. Den Helige Eskil är även Närkes apostel.

Eskil hade i sällskap med den Helige Sigfrid lämnat England för att missionera i Sverige. Hans kristna förkunnelse uppväckte folket som byggde nya, kristna helgedomar medan de gamla avgudatemplerna revs och de barbariska offerlundarna högs bort. En stor blotfest anordnades i Strängnäs och dit begav sig Eskil för att hålla en straffpredikan. Orädd stod han mitt bland folket tills de började smäda hans ord. Han bad då Gud om ett himmelskt under och med ett dån utbröt en väldig snö, regn- och hagelstorm som förstörde deras offeraltare, allt medan Eskil själv inte ens blev träffad av en enda droppe. Hedningarna blev då mycket vredgade och en spåman med namnet Spåbonde slog en sten i hans huvud och en annan drämde till med en yxa. Svårt sårad släpades Eskil till Blot-Sven som dömde honom till döden och han stenades i en backe som än idag kallas Munkbacken. Hans döda, sargade kropp bars därefter hemåt för att jordas i hans egen kyrka. Sankt Eskils källa utmed vägen från Strängnäs, skulle ha sprungit fram ur berget i samma ögonblick som hans kropp bars förbi.

Helige Arsenij av Konevitsa, en av Karelens upplysare, 12 juni

Levnad: ?-1447

Helige Arsenij av Konevitsa var född i Novgorod och utbildade sig till kopparsmed. Helgonet vigdes till munk vid Lisich-klostret nära Novgorod, där han tillbringade elva år. Han åkte till berget Athos 1373 och tillbringade där tre år i bön och gjorde kopparkärl för bröderna. År 1393 återvände Helige Arsenij till Ryssland

och förde med sig en ikon av Guds Moder, som senare kom att kallas Konevitsa-ikonen. Helige Arsenij åkte med denna ikon till ön Konevetsa vid Ladogasjön i Karelen, där han tillbringade fem år i ensamhet. 1398, med välsignelse av Ärkebiskop Johannes av Novgorod, lade Saint Arsenius grunden till ett kenobitiskt kloster tillägnat Guds Moders födelse. År 1421 översvämmande sjön och förstörde klosterbyggnaderna. Detta tvingade Helige Arsenij att flytta klostret till en ny plats på ön. Helige Arsenij dog 1447 och begravdes i klosterkyrkan.

Helige Thøger, präst, festdag 24 juni

Levnad: ?-1067

Thøger föddes i en from familj i Thüringen. Han fick en bildad uppfostran som barn. Efter att ha bott i England under en kort tid reste han till Norge där vigdes han till präst. När Olav den Helige fick höra talas talas om hans fromhet, lät han kalla honom till sig och gjorde honom till hovkaplan. Thøger stannade hos Olav och undervisade honom om den kristna tron. Men när Olav led martyrdöden vid slaget i Stiklestad reste Thøger till Danmark för att tjäna som präst där. Han omvände många till den kristna tron och när han kom till Vestervig, uppförde han en kyrka där han begravdes efter sin död 24 juni. När prästen Ulfrik firade gudstjäns-ten en natt såg han ett himmelskt ljus över Thøgers grav. Benen togs upp ur graven, tvättades och lades i ett skrin på altaret. Dagen därpå uppenbarade sig den Helige Thøger för Ulfrik. Thøger haltade och sa att Ulfrik hade glömt en relik i hans grav för hans ben. Nästa dag hittade Ulfrik benet i graven och kunde lägga det i skrinet på altaret.

Helige David av Munktorp, festdag 25 juni

Levnad: ?-1082

Engelsk munk som kom till Sverige i början av 1000-talet då han hört talas om att Helige Sigfrids systemsöner lidit martyrdöden i Sverige för att han själv längtade efter att bli martyr. Med Helige Sigfrids välsignelse slog han sig ner i Västmanland där han grundade ett kloster och byggde en första kyrka där Munktorps kyrka finns idag, utanför Västerås. Han predikade Evangeliet där och utförde mirakel. Många omvände sig och döptes av

Helige David i en källa som finns där i närheten av kyrkan. Han gick bort i frid 1082 och hans minne firas den 25 juni.

Heliga prinsessan Sunniva, nunna, festdag 8 juli

Levnad: ?-ca 990

Sunniva var en prinsessa från Irland som var anmärkningsvärt begåvad och känd för sin skönhet och rikedom. Efter att hennes far dött fick hon ta över styret av riket. När en hednisk och brutal vikingahövding ville tvinga henne till äktenskap beslöt sig den heliga Sunniva för att hon skulle överlämna sig till Kristus försyn, lämna Irland med de som ville följa henne i tre fartyg utan segel, åror eller paddlar och fara dit Gud ville. Fartygen drev tills de kom till den norska västkusten. Sunniva och de flesta andra gick iland på ön Selja där de slog sig ned för att leva sitt asketiska liv i tillbedjan och närde sig på fisk och grönsaker.

Den hedniska befolkningen på fastlandet såg med misstro på nykomlingarna och beslöt att driva dem ifrån ön med svärd. När den Heliga Sunniva och folket såg krigsfartygen i fjärran insåg de att döden skulle komma och flydde upp till en grotta och bad till Gud att han måtte rädda deras själar, så att deras kroppar inte skulle falla i hedningarnas händer, varpå stenblock stängde in dem i grottan. Jarlen blev helt förvirrad när han inte fann några män på ön. Han hade ju sett dem från båten och vände hem tomhänt.

Två bönder förankrade på Selja och upptäckte ett konstigt ljus över ön som strålade ner från himlen. De hittade ett vitt blankt kranium som gav ifrån sig en ljuvlig söt doft. I en grotta hittades också kroppen av den Heliga Sunniva, som enligt uppgift var i ett stycke och såg ut som om hon sov. Benen samlades in och placerades i en kista och Heliga Sunniva skrinlades. De lät sedan bygga en kyrka till Heliga Sunnivas ära på fjällsidan där relikerna skulle vila år 996.

Knut IV, av Danmark, martyr, festdag 10 juli

Levnad: Cirka 1040-1086

Knut sände fogdar för att samla in böter från dem som hade rest hem för tidigt från kriget, för att de ville ta hand om skördar-

na på sina gårdar. Detta resulterade i en öppen revolt och Knut var tvungen att fly. Kungen gömde sig i kyrkan Sankt Albani men upprorsmännen trängde in i kyrkan den 10 juli 1086 och kung Knut mördades framför högaltaret. På det sätt han dog visar på en kristnad vikingased. För vikingarna var det viktigt att man inte var "feg". Den som bleknade inför döden var dödsmärkt och kom till dödsriket. En riktig vikingahärskare strider och dör med sitt folk. Kristus, den störste av konungar, mötte modigt sina fiender och blev dödad av dem och frälste på det heliga Korset alla folk. Olof den helige, Norges helgonkung, hade femtio år tidigare stupat så, och vunnit Norges folk till Kristus. Det visste kung Knut: så ska en rättfärdig kristen konung lämna världen och möta sin Herre! Detta sätt att dö uppfattades säkerligen i vikingavärlden som ett imponerande och fromt sätt att möta döden.

Troligen begravdes Knut i Sankt Albani kyrka, där kyrkobyggnaden 1095 ersattes med en större kalkstenskyrka. Det började snart uppstå rykten om att underverk skedde vid hans grav, och 1101, som enda danska kung, helgonförklarades han. Hans jordiska rester lades i ett gyllene helgonskrin vid altaret i kyrkan, nu kallad Sankt Knuts kyrka.

Helige Botvid, martyr, festdag 28 juli

Levnad: ?- 1080 eller 1120

Helige Botvid kom från Hammarby gård i nuvarande Botkyrka kommun. Han blev kristnad och döpt på en handelsfärd till England. Helige Botvid och Eskil sändes ut tillsammans med David av Munktorp av Helige Sigfrid i Småland för att kristna mälardalens län. Fisken påminner om ett mirakulöst fiskafänge som fyllde två båtar fast platsen var ogynnsam och han blivit iväg jagad av en Bovidius som inte tillåtit honom fiska på hans vatten. Fisken lär då ha följt helgonet och Bovidius som ser detta får låna nät och på helgonets bön får del av den stora fiskefångsten och omvänds till den kristna tron. Botvid ledsagade en friköpt västslavisk träl (vender) till kusten och blev dräpt av denne med en yxa när han sov på Rågö utanför Nyköping. Botvid begravdes i Salems kyrka, som på den tiden hette Säby, där många underverk skedde i den helige Botvids namn. Allt fler människor omvände sig till kristendomen och de hedniska templet förstördes. Botvids bror Björn

lät uppföra en kyrka på deras fädernegods, Hammarby dit man tågade procession till Botvids grav från Salems kyrka med Helige Botvids relikier. När de på vägen satte ned kistan vid en sjö bröt en källa fram som än i dag har det klaraste vatten. Kyrkan fick namnet Botvids Kyrka och blev på grund av de många under som skedde där snart en välbesökt pilgrimskyrka.

Heliga Sergej och Herman, Karelen upplysare, Valamoklostrets grundare, festdag 28 juli

Helige Sergej av Valaam var en grekisk munk och undergörare som förde ortodox kristendom till det karelska och finska folket. Motstridiga kyrkotraditioner placerar honom möjligen så tidigt som 900-talet eller så sent som 1300-talet. Han anlände till den norra stranden av Ladogasjön och flyttade snart till Valaam ön, där han tillbringade resten av sitt liv för att predika evangelium.

Den tidigaste noteringen om detta helgons aktivitet hävdar dock att han anlände till Valaam 1329 och säger att han betytt mycket för de karelska finnar som lidit svårt under den romersk-katolska kyrkan. Hans arbete fortsattes av bland annat Helige Herman av Valaam, som kanske var samtida med Sergej. Helige Herman ska ha varit född i Sortavala i Karelen. Helgonen Sergej och Herman anses vara grundarna till Valamoklostret. Ännu en annan kyrkotradition daterar hans död till 1353, men det finns inga medeltida dokument som kan bekräfta detta påstående heller. De arkeologiska vittnesbörden pekar dock på att kristendomen kom till Finland på 900- eller 1000-talet.

Helige Olav (Olaf), marty, festdag 29 juli

Levnad: 995-1030

Olav Haraldsson föddes omkring år 995. Vintern 1013-1014 tillbringade Olav i Normandie och det var här han lät döpa sig i Mariakyrkan i Rouen. Ett år senare ansåg han att tiden var inne att återvända hem och hans mål var att erövra kronan i Norge och även kristna landet. Säkert hade han tagit intryck av hur kungamakten och kyrkan samarbetade på kontinenten. Olav lade snabbt stora delar av landet under sig. Han byggde kyrkor i samma takt som han utplånade gamla hedniska offerplatser och den som inte ville leva efter de kristna buden fick helt enkelt lämna allt och bege sig i landsflykt.

Olav var ämnad att gifta sig med den svenske kungen Olof Skötkonungs dotter Ingegerd, som senare blir den Heliga Anna av Novgorod, men fadern gifte istället bort henne med kung Jaroslav i Gårdrike. Olof Skötkonungs andra dotter Astrid erbjöd sig då att gifta sig med Olav i systemens ställe.

Olav var en hård regent och detta ledde till att många av hans landsmän hellre såg att den danske kungen Knut blev kung även i Norge. Detta motstånd ledde till slut till att Olav blev tvungen att fly ur Norge genom Sverige och kom till Ryssland, till sin svåger kung Jaroslav i Gårdrike, där han enligt Snorre genomgick en andlig utveckling.

I en dröm såg sedan Olav den förre norska kungen Olav Trygvasson uppmana honom att återvända till Norge och återta makten. Olav begav sig till Sverige där han fick reda på att de norska hövdingarna samlat en stor här i Trøndelag. Olav beslöt sig för att tåga dit och möta hären, under marschen genom Sverige anslöt sig en mängd män till Olavs trupp. Det är denna, Olavs sista vandring som gett namn åt pilgrimsleden "Sankt Olav" eftersom man tror att det var den vägen han tog. Till slut möttes de båda härarna vid Stiklestad år 1030, en onsdag två dagar före augusti (dvs. den 29 juni), och enligt Snorre inträffade en solförmörkelse under vilken Olav dödades. En av dem som tog hand om kroppen fick sina sår helade av den döde kungens sår och en blind återfick synen.

Sedan kung Olav blivit vördad som helgon, blev hans attribut en yxa och en bägare. Yxan är att uppfatta som hans dödsverktyg. Bägaren torde syfta på det underverk som ägde rum när hans dricksvatten en gång helt oförmodat förvandlades till vin.

Helige William, biskop av Roskilde, festdag 3 september

Denna anglosaxiske präst var kaplan till Knut den Store, kung av England och Danmark från 1018-1035. Han följde med honom på flera resor till Skandinavien och blev så bekymrad över okunnigheten och vidskepelsen där, att han bestämde sig för att stanna kvar och predika evangeliet. William var en omtänksam och outtröttlig herde och blev så småningom biskop av Roskilde från 1060-1073/74. Under de första åren hade han många bråk med den hårda kungen Sven Estridsson. En dag, efter att kungen

förföljt och dödat flera påstådda brottslingar i en kyrka förbjöd biskop William honom ens komma in genom kyrkporten förrän han omvände sig. Flera av Svens hovmän drog sina svärd och hotade att döda helgonet, men William visade att han inte var rädd för att dö. Kungen blev så tagen av denna händelse att han erkände sitt brott och donerade mark till Roskilde kyrka för att så sona sin synd. Från den tiden blev de två männen vänner och arbetade sedan tillsammans för att sprida tron. Kung Sven dog 1076 och Helige William dog några dagar senare medan han väntade utanför kyrkan för att ta emot kungens kropp. De begravdes då tillsammans i domkyrkan i Roskilde.

Helige Unni av Hamburg-Bremen, ärkebiskop festdag 17 september

Levnad: ?-936

Efter den Helige Ansgar och den Helige Rimbart kallas han ofta "Nordens tredje apostel". Han var från början en benediktinermunk från Corvey och vigdes till biskop av Hamburg-Bremen 916. Han fann dock inga spår av Ansgars församling vid sitt besök i Birka år 935.

Helige Adalvard (den äldre) av Skara, Biskop, festdag 24 september

Levnad: ?-1064

Ärkebiskopen Adalvard (den äldre) av Skara, Västergötland och Värmlands apostel, grundare av Skara domkyrka, död ca 1064. Undergörare, bla framkallade regn efter torkperiod. Adalvard sändes som en av sex biskopar till Sverige av Ärkebiskop Adalbert av Bremen (1045-1072), som utnämnde honom till biskop över Göta-landskapen med säte i Skara. Han ankom omkring 1060. När han kom till Västergötland var landskapet ännu inte fullständigt kristnat, och Biskop Adalvard fick kämpa hårt för att vinna över hedningar till kristendom. Helige Adalvard ligger begravd i Skara domkyrkas romanska krypta.

Heliga Signhild, nunna, festdag 24 september

Levnad: Början av 1000-talet.

Den heliga Signel eller Signella (Signhild) var en engelsk prin-

sessan, som flydde undan sina fiender. Jämte några präster slog hon sig ned på en åländsk ö, där hon lät uppföra det kapell, av vilket det ännu idag finns kvar en betydande ruin. Hon försökte samla ålänningarna till de gudstjänster som förrättades i kapellet. I de äldsta dokumenten där denna ö är omnämnd från 1500-talet kallas den för Den Heliga Signhilds skär (Sancte Signille skär). Förutom ön finns det ännu ett ställe på Åland som bär hennes namn. I Geta-bergen finns det en klyfta som bär namnet Signilskrubban. Klyftan har sitt namn efter detta helgon.

Helige Willibrord, biskop, festdag 7 november

Levnad: ca 658-739

Munk i benediktinorden. Han tillbringade tolv år i klostret i Rathmelsigi, Irland, och begav sig sedan till friserna för att omvända dem, eftersom kung Pippin av Herstal var kristen och han påbjudit missionen. 692 började han sin mission bland friserna, sedan han fått fullmakt därtill av biskopen. År 695 utsågs han till biskop av Utrecht. Willibrord gjorde ett misslyckat försök att omvända bland annat danerna och deras kung Ongendus (Angenthjør). Resans enda resultat var 30 unga danska män, som Willibrord tog med sig och döpte och undervisade. Kanske var tanken att dessa män skulle återvända som missionärer. Några spår av deras eventuella verksamhet finns dock inte. De sista åren tillbringade Willibrord i sitt kloster i Echternach, där han avled och där hans grav finns vilken under medeltiden blev ett pilgrimsmål.

Helige Tryfon, munkpräst, festdag 15 december

Levnad: ca. 1495 – 1583

Helige Tryfon av Petjenga (på finska Petsamo, Ishavsfinland) och Kola föddes i den lilla staden Torzhek i närheten av Novgorod i en prästerlig familj. Från tidiga år beslutade han sig för att ägna sitt liv åt mission och bege sig till de hedniska samerna och förkunna evangelium om Kristus. Han övergav så sitt föräldrahem och gav sig ut på Kolahalvön och stannade vid stranden av Petsamo floden, där samerna bodde. Helgonet bedrev handel med dem, bekantade sig först med deras hedniska traditioner och studerade deras språk, och först sedan började han predika den kristna tron för dem. Samerna mötte dock först hans förkunnelse

med stor misstro. Helgonet fick utstå mycket lidande, bestående fientlighet och till och med misshandel. Men så småningom, genom sina kloka och vänliga ord och saktmod, började många konvertera till kristendom. Han byggde en kyrka för de nyligen konverterade skoltsamerna tillägnad Bebådelsen. Han vigdes till munk under namnet Tryfon och prästvigdes. År 1532 grundade han Treenighetsklostret i Petsamo för alla dem som ivrade för ett monastiskt liv, "vid det kalla havet, på gränsen till Murmansk". Klostret blev världens nordligaste kloster. 1572 hade klostret 50 bröder och 200 lekmän boende hos sig. På juldagen år 1589 förstörde svenskarna Petsamo kloster, som dödade 50 munkar och 65 lekmän i klostret. Räden mot klostret var en hämndaktion under det Svensk-ryska kriget 1590-95.

Helige Jonas av Kola och med honom 50 munkar och 65 lekmän, martyrer, festdag 15 december

Levnad: ?-1589

Den helige Ionas var den Helige Trifons lärjunge och dödades med 49 munkar och 65 lekmän när svenskarna attackerade klostret på juldagen år 1589.

Helige Unni, martyr, festdag okänd

Levnad: 900-tal (+935?)

En engelskfödd biskop som verkade som missionär i Västergötland före den Helige Sigfrid. Namnet kan ursprungligen vara norskt och kommit till England genom vikingar från Norden. Led martyrdöden genom att stenas av hedningar. I Husaby finns ett korsformat gavelstycke till en gravtumba med en runinskription som betyder Unni.

Helige Erik (Ericus eller Hericus), martyr, festdag okänd

Levnad: Död före 1075

Helige Erik led martyrdöden någon gång före 1075 (inte att förblanda med Erik Jedvardsson martyrkungen, vilkens kvarlevor finns i ett relikskrin i Uppsala domkyrka, som dog 1160). Han skall ha varit en munk och dödades för sin kristna tros skull på ett ting i Flottsund utanför Uppsala och hans kropp fördes till Tälje där den begravdes. Hans relik utförde mirakler efter hans död.

Adam av Bremen kallar honom för "peregrinus", vilket kan betyda pilgrim eller utlänning.

Helige Sven av Arboga, munk, festdag okänd.

Levnad: 900-1000-tal.

Han stenades till döds av hedningar när han predikade Guds rike mitt i en offerlund strax söder om Arbogaå. En källa välldede fram där Helige Svens blod flöt ut och den har alltid burit hans namn. Man byggde ett litet kapell till helige Svens ära av stenarna i den gamla offerlunden. Kapellet kallas fortfarande Helge Svens kapell och ligger lite i utkanten av den medeltida stadskärnan.

Helige Torvald (Kodransson) vittfaren, munk, festdag okänd.

Levnad: Senare delen av 900-talet

Torvald var son till hövdingen Kodran Arnarson på Giljå i Vatnsdalen, på nordlandet, Island, men uppfostrades av en völva (fornnordisk spåkvinna) som kallades Tordis på Spåkonefjäll. Redan som yngling drog han ut i viking med Sven Tveskägg (960-1014) innan denne ännu blivit kung (alltså före 985). Torvald hade den för plundrare ovanliga egenheten att han använde hela sitt byte till att friköpa fångar som annars skulle ha hamnat i trældom. Den "hertig" som tagit dem tillfånga hade fått sin egen son friköpt av Torvald, varför fångarna genast släpptes fria. Torvald färdades i många länder och fick tillnamnet "den vittfarne". I Saxland (dvs. nordvästra Tyskland) fick han kristet dop av den fromme missionsbiskopen Fredrik, som han inbjöd att komma och missionera på Island.

Då Torvald återvände till sin far Kodrans hövdingagård på Island hade han med sig biskop Fredrik och ett tiotal andra gudsmän. Kodran tog så småningom emot dopet efter att ha blivit övertygad praktiskt om att den kristne Guden är starkare än de gamla gudarna och befallde husfolket att göra sammalunda. Med växlande framgång förkunnade Torvald och biskop Fredrik kristen tro överallt på Island åren 981-986. Det avgörande bakslaget kom när två hedniska skaldar, uppeggade av sin hövding, diktade nid om missionärerna. Torvald slog ihjäl dem båda två. Men biskopen blev förtvivlad över detta illdåd. Det var honom

främmande att en kristen man skulle tillgripa våld. Sedan ännu ett dråp inträffat beslöt han att återvända till Saxland.

Torvald var nu illa sedd på Island och lämnade snart ön. Som botgöring for han till Jorsala (Jerusalem); därefter fick han tjänst hos kejsaren i Miklagård (Konstantinopel) och utsågs till ståthållare över det grekiska Gårdarike (Rus). Slutligen grundade han ett kloster helgat åt Johannes döparen i Paltejsk (Polotsk) där han avled, okänt vilket år.

Helige Bertil (Bartholomeus), präst, martyr i Västergötland, festdag okänd.

*Levnad:*1000-tal

En kristen missionär med namnet Berthil eller Berthild (efter aposteln Bartolomeus) verkade samtida med den Helige Sigfrid och Olof Skötkonung. Namnet tyder på att han varit född i en kristen familj och att han vuxit upp i en kristen miljö. Enligt den västgöta folksägningen levde i Redvägs härad en mäktig hednisk storbonde vid namn Kettil, av sina kristna motståndare kallad Kettil Okristen. Han blev synnerligen upprörd över att Olof Skötkonung avfallit från de gamla gudarna och ville därmed göra uppror mot sin kung. Den kristne prästen Bertil, som bodde i Blidbergs socken, stod givetvis på den nykristnade konungens sida. Han satte sig till motvärn mot Kettil och de kring denne församlade hedningarna och lyckades omvända flera av dem till kristendomen. Detta kostade honom dock livet. Några av Kettils anhängare lät inte omvända sig utan överföll Berthil och slog ihjäl honom. Martyren blev alltså begravd under en sten vilken senare fick namnet Sankt Berthils gravsten. Den gård i Blidbergs socken där prästen skulle bott kom därför att kallas Berthildsdal. Man bör minnas att folk bevarade sådana traditioner väl i sitt minne och att det inte alls är otroligt att det inte skrevs ned förrän vid mitten av 1800-talet. Det är ju synnerligen ovanligt med en så liten geografisk trakt med 24 kyrkor, alla byggda strax efter kristendomens seger över hedendom på tidigt 1100-tal, och en sten där man menade att relikerna av en martyr vilade.